

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-1092/2022. számú ügyben

(Előzmény: AJB-1361/2021. számú ügy

Kapcsolódó ügy: AJB-1706/2022. számú ügy)

*A hallássérült személyek kommunikációját és társadalmi részvételét akadályozó
maszkviselési kötelezettség vizsgálata*

Előadó: dr. Kozicz Ágnes

Érintett szerv: Belügyminisztérium

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-1092/2022. számú ügyben**

1. Az eljárás megindítása, előzmények

Hallássérült személyek fordultak hozzám beadványaikkal, amelyben a kötelező maszkviselés szabályait sérelmezték, miszerint a szájat eltakaró maszk megakadályozza őket a szájról olvasásban, így a kommunikációjukban, végső soron az aktív társadalmi részvételükben.

Tekintettel arra, hogy a feladat- és hatáskörömet szabályozó 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (3) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékkal élő személyek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: CRPD) végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére, a panaszbeadvány nyomán az Ajbt. 18. § (1) bekezdése és a 20. § (1) bekezdése alapján vizsgálatot indítottam.

A vizsgálat eredményes befejezése érdekében az Ajbt. 21. § (1) bekezdése alapján tájékoztatást kértem az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar (a továbbiakban: Egyetem) tudományos és stratégiai ügyekért felelős dékánhelyettesétől, a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetségének (a továbbiakban: SINOSZ) elnökétől, a Magyar Orvosi Kamara (a továbbiakban: MOK) elnökétől, valamint az Emberi Erőforrások Minisztériumától (a továbbiakban: EMMI)¹.

2. Érintett alkotmányos jogok és alapelvek

- *A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja* [Alaptörvény Q) cikk (2)-(3) bekezdés „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.”];
- *Az emberi méltósághoz való jog* [Alaptörvény II. cikk] „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”];
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve* [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2)-(5) bekezdés „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.

¹ A 2022. május 25-étől hatályos, a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 182/2022. (V. 24.) Korm. rendelet 66. § (1) bekezdés 26. és 30. pontjai alapján a belügyminiszter a Kormány egészségügyért és szociálpolitikáért felelős tagja.

- *A fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelme* [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés] „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”

3. Alkalmazott jogszabályok

- A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény (Magyarországon kihirdette a 2007. évi XCII. törvény; a továbbiakban: CRPD)
- A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés (Magyarországon kihirdette a 1987. évi 12. törvényerejű rendelet)
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.)
- A járványügyi készültségi időszak védelmi intézkedéseiről szóló 431/2020. (IX. 18.) Korm. rendelet
- A veszélyhelyzet idején alkalmazandó védelmi intézkedések második üteméről szóló 484/2020. (XI.10.) Kormányrendelet
- A veszélyhelyzet idején alkalmazandó védelmi intézkedések második üteméről szóló 484/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet módosításáról szóló 510/2020 (XI. 19.) Korm. rendelet
- A veszélyhelyzet idején alkalmazandó védelmi intézkedések második üteméről szóló 484/2020. (XI. 10.) Korm. rendeletnek a maszkviseléssel összefüggő módosításáról szóló 520/2020 (XI. 25.) Korm. rendelet

4. Panaszbeadvány

Az egyik panaszbeadvány szerint a kötelező maszkviselés szabályai a hallássérült személyek mindennapjait nagymértékben megnehezítik, ugyanis a kommunikációjukhoz számukra nélkülözhetetlen a szájról olvasás. A mindennapi ügyeik intézéséhez kísérő személy szükséges, amely a beadványozó szerint kellemetlen és megalázó, sok esetben pedig nehézkes.

Egy másik hallássérült panaszos beadványban azt sérelmezte, hogy a fogorvosi vizsgálata alkalmával gyermeke segítette a fogorvossal való kommunikációt, a fogorvos viszont megtagadta az ellátást és kiutasította őket a fogorvosi szobából, mert panaszos gyermeke levette a maszkot az édesanyjával való kommunikáció során. Panaszos számára ez az orvosi viselkedés megalázó volt, és egyben nagyon kiszolgáltatottan érezte magát.

5. A megállapított tényállás

5.1. Az Egyetem dékánhelyettesének válasza

Az Egyetem tudományos és stratégiai ügyekért felelős dékánhelyettese kifejtette, hogy a hallássérült személyek kommunikációs szükségleteik tekintetében többnyire heterogén csoportot alkotnak, ugyanakkor *mindannyiuk esetében – kisebb-nagyobb mértékben – számítani kell a szájról olvasásra, mint a beszédértés egyik lehetséges eszközére.* A pandémia miatti kötelező maszkviselés szabályai ténylegesen megnehezíthetik a hallássérült személyek mindennapjait, ugyanakkor egyedileg kell mérlegelni az egyén járványügyi veszélyeztetettségét és a kommunikációs nehézséget.

A dékánhelyettes szerint valószínűsíthető, hogy a hallássérült személyek a mindennapi ügyeik intézéséhez gyakrabban igénylik a pandémia idején a kísérő személy részvételét; mindez az érintettek számára kellemetlen és nehézkes élmény lehet, hiszen korlátozza az önálló életvitelüket, valamint jelentősen megnöveli az ügyintézésre fordított időt a sok visszakerdezés. Ez a helyzet a halló emberekből türelmetlenséget, dühöt, feszültséget válthat ki, ami megalázó is lehet az érintettek számára.

Azon siket személyek számára – akik a pandémia előtt is jelnyelvi tolmács igénybevételevel intézték az ügyeiket – ez a körülmény nem jelent jelentős változást azon nagyothalló személyekkel szemben, akik fokozottabb mértékben támaszkodnak a beszédértés során a szájról olvasásra. Kifejezetten fontos körülmény, hogy korábban az érintett személy *menyire támaszkodott a szájról olvasásra – akinek a maszkviselési kötelezettség előtt is voltak nehézségei e tekintetben, számára valószínűleg a maszkviselés ellehetetleníti a kommunikációt.*

Hallássérült személyek beszámolóí szerint nagyfokú szorongást okoznak számukra a maszkban történő kommunikációs helyzetek. Nagyon kellemetlenül érzik magukat, amikor a legegyszerűbb szituációkban sem értik, hogy mit akarnak mondani nekik az utcán, a boltban, stb. Sokan megszokták, hogy többnyire gond nélkül, önállóan kommunikálnak, a *maszkviselés miatti frusztráló helyzet miatt inkább kerülnek a személyes találkozásokat.* A legnagyobb aggodalmuk, hogy adott esetben egészségügyi ellátás során nem értenék az orvos és az egészségügyi személyzet tájékoztatását.

A kommunikációban résztvevők kölcsönös védelme érdekében *a hallássérült személyek javaslata szerint* ők viselik a maszkot, a beszélgetőpartnerük esetében pedig olyan biztonságos alternatívákat lenne célszerű alkalmazni, amelyek a hallássérült személyek akadálymentes kommunikációját támogatják, különösen a banki ügyintézés, egészségügyi szolgáltatások igénybevétele, hivatali ügyintézés, oktatás területén. Ezek a megoldások elősegítik a hallássérült emberek egyenlő esélyű hozzáférését, ugyanakkor a hallássérült személyek illetve a társadalom többi tagja számára is biztonságosak (pl. feliratozás, üveg/plexifal, nem párasodó átlátszó maszk, egészségügyi intézményben kötelező írásbeli kommunikáció a hallássérült beteggel).

5.2. A SINOSZ elnökének válasza

A SINOSZ elnöke megírta, hogy a maszkhasználat valóban megnehezíti a siket és nagyothalló személyek számára az alapvető információkhoz való hozzáférést és a személyközi kommunikációt a mindennapokban. A siket személyek jelnyelven kommunikálnak, a nagyothalló személyek pedig legtöbbször a hangzó nyelvre támaszkodnak a mindennapi életben, azonban *a vizuális információk – szájról olvasás, mimika, gesztusok – mindkét célcsoport esetében nélkülözhetetlenek, ezek nélkül az információ nem lesz teljes számukra.* A siket és nagyothalló személyek kommunikációja során megértést segítő funkciója van a szájról olvasásnak, az arckifejezéseknek, a gesztusoknak.

Kérdésemre a SINOSZ elnöke arról tájékoztattott, hogy *az arcmaszk kötelező használata miatt rendkívüli nagy számban kapnak panaszokat siket és nagyothalló személyektől. A hallássérült személyek többsége megértéssel fogadja és betartja a védelmi intézkedéseket, aminek következtében azonban sok esetben kerülnek kellemetlen helyzetbe a mindennapi ügyintézéseik során. A védelmi intézkedések szigorodása felerősíti kiszolgáltatott helyzetüket.*

Hangsúlyozta az elnök azt is, hogy *megközelítően 60.000 siket és 300.000 nagyothalló személy* mindennapjait teszi nehezebbé a kommunikáció ellehetetlenülése miatt a maszkhasználat, ezért elengedhetetlenül szükség van olyan központi intézkedésekre, amelyek az egészségvédelem mellett biztosítják a siket és nagyothalló személyek információkhoz való hozzáférését.

Az elnök kiemelte, hogy a távolságtartás és a maszkhasználat, – mint védelmi intézkedések – elengedhetetlenek a járványhelyzetben, azonban további olyan intézkedésekre van szükség, amelyek a járványhelyzetben is lehetővé teszik az akadálytalan kommunikációt a siket és nagyothalló személyek számára is.

A SINOSZ a járványhelyzetben igyekszik a siket és nagyothalló közösség tagjainak akadálymentes (hozzáférhető) tájékoztatást adni az elrendelt védelmi intézkedésekről, döntésekről a honlapon és a Facebook-oldalon egyaránt. A kezdeményezésük nyomán a napi és heti rendszerességű járványügyi sajtótájékoztatók² jelnyelvi tolmácsolással váltak hozzáférhetővé a jelnyelvhasználó személyek számára.

Támogatják és közzétették a honlapjukon a siket és nagyothalló embereket képviselő nemzetközi ernyőszervezetek által kiadott nyilatkozatot, amelyben ajánlásokat fogalmaztak meg az egyes kormányzatoknak arra vonatkozóan, hogy a védelmi intézkedések végrehajtásakor és a vonatkozó jogszabályok megfogalmazásakor mely szempontokra legyenek figyelemmel a hallássérült személyek érdekeit illetően. Az elmúlt időszakban a SINOSZ munkatársai minden járvánnyal kapcsolatos információt jelnyelvre adaptáltak és felirattal láttak el a siket és nagyothalló emberek tájékoztatása céljából.

A SINOSZ is megfogalmazta és közzétette szervezeti szintű állásfoglalását és a javaslatait arról, hogy a koronavírus- vagy egyéb járványhelyzet során hogyan lehet biztosítani a siket és nagyothalló személyek információhoz való egyenlő esélyű hozzáférését, és az akadálymentes kommunikációt. Kezdeményezték továbbá a probléma kormányzati szintű megoldását is. Az elnök összefoglalta azokat a *gyakorlati megoldásokat és javaslatokat*, amelyek betartása és betartatása álláspontjuk szerint elengedhetetlen a siket és nagyothalló személyek érdekében a járványhelyzetben, a kommunikációt nehezítő korlátozó, védelmi intézkedések (pl. maszkhasználat, távolságtartás) során az emberek egészségének megőrzése, illetve a járványhelyzet megelőzése és megfékezése érdekében:

– *A közszolgáltatást ellátó személyek* – elsősorban az egészségügyi személyzet, tanárok, tanítók, a rendőrség és katonaság, a hivatali ügyintézésben részt vevők – *mielőbbi felvilágosítása* szükséges a hallássérült személyekkel való kommunikációs lehetőségekről. Az akadálymentes kommunikáció érdekében a maszkviselés alóli átmeneti, kizárólag a kapcsolattartás idejére szóló mentesítés lehetősége: megfelelő – kb. 3 méteres – távolság esetén megengedett legyen a maszk levétele a kommunikáció idejére, amennyiben az egyik fél hallássérült személy.

– A közintézményekben, hivatalokban, egészségügyi intézményekben, továbbá a szolgáltató és vendéglátó szektorban mindazoknak a dolgozóknak, akik ügyfelekkel, páciensekkel találkoznak és kommunikálnak, *átlátszó szájmascsk vagy arcpajzs biztosítása*. Olyan eszköz biztosítása is, amelynek segítségével írásban is meg lehet erősíteni az elhangzottakat.

– A közintézményekben, hivatalokban és az egészségügyi intézményekben, amennyiben a siket vagy nagyothalló ügyfél, páciens kéri – az akadálymentes kommunikáció érdekében – a (személyes, vagy táv) *jelnyelvi tolmácsolás* biztosítása az ügyintézés, a vizsgálatok során.

– Azokon az ügyfélszolgálati pontokon, ahol *elérhető az indukciós hurok* a hallókészüléket használó hallássérült személyek számára, az ügyfélszolgálatok, információs pultok, pénztárak ügyintéző munkatársai hívják fel annak elérhetőségére a figyelmet, amennyiben kiderül, hogy nagyothalló személy az ügyfél.

² az Operatív Törzs, a Kormányinfó tájékoztatói

- A közintézményekben, hivatalokban, egészségügyi intézményekben, a szolgáltató és vendéglátó szektorban egyaránt biztosítsák az *írásbeli (pl. SMS, e-mail, webes felület) kommunikációt az információkérés, időpontfoglalás, vagy épp az időpontok lemondása esetén.*
- Az oktatási intézményekben – digitális oktatás esetében – a tanrend kialakítása, a tanórák, az előadások és a vizsgák megszervezése során legyenek tekintettel a siket és nagyothalló tanulóakra, hallgatókra és amennyiben online felületen (pl. ZOOM, Teams) tartják a tanórát, az előadást vagy a vizsgát, az oktatásban való egyenlő esélyű részvétel biztosítása céljából, az *online felület elérhetőségét biztosítsák a jelnyelvi és írótolmácsok számára is, biztosítva egyúttal képernyőt is a jelnyelvi tolmács számára* ezeken a felületeken; különös tekintettel azokra az esetekre, amikor az oktató maszkot visel az oktatás során.
- Amennyiben egy *munkahelyen* siket vagy nagyothalló személy dolgozik, a vele közvetlen kapcsolatban lévő munkatársak és felettesek számára *biztosítson a munkáltató átlátszó szájmascskot, vagy arcpajzsot* annak érdekében, hogy a közös munka továbbra is akadálymentesen folytatódjon az érintett személy és munkatársai között.
- A honlappal, internetes felülettel rendelkező intézmények, szolgáltatók, vendéglátó egységek *a webes elérhetőségeiken folyamatosan frissítsék az adataikat*, ezáltal is csökkentve a személyes megkeresések számát. Amennyiben videót osztanak meg az internetes felületeiken, azokat minden esetben feliratozzák. Hangfájlok esetén pedig leiratozás, szöveges melléklet szükséges.

5.3. A MOK elnökének válasza

A fogorvosi ellátással kapcsolatos panaszbeadvány vonatkozásában megkerestem a MOK elnökét, és a következő kérdésekben kértem a tájékoztatását:

- 1.) *Álláspontja és tapasztalatai szerint, a jelenlegi COVID-19 pandémia okán az orvosok felkészültek-e a különböző fogyatékossgal élő (látás-, hallás-, értelmi-, mozgássérült) személyekkel való és az állapotukból fakadóan körültekintő kommunikációra?*
- 2.) *A Kamara milyen intézkedéseket tett, tervez tenni annak érdekében, hogy az orvosok tájékozódhassanak az egyes fogyatékossgal élő személyek egyedi igényeiről, az ezekhez igazodó kommunikációról?*

A MOK elnök arról tájékoztatott, hogy a megkeresésben felvetett probléma nem a MOK kompetenciájába tartozik; a Kamara nem betegjogi, hanem kollektív szakmai érdekvédelmi testület. Ennek következtében a Kamara nem tett és nem tervez intézkedést tenni annak érdekében, hogy az orvosok tájékozódhassanak a fogyatékossgal élő személyek egyedi igényeiről és az ehhez igazodó kommunikációról; az elnök álláspontja szerint ez minden orvossal szemben támasztott elemi, szakmai és etikai követelmény.

Kifejtette ugyanakkor azt is, hogy az ellátás során – a pandémiás időszakban kiemelten – az elsődleges cél és feladat a közvetlen életvédelem, illetve a járvány terjedésének a megakadályozása, amely a járvány különböző szakaszaiban, különböző konzekvenciákkal jár: az egészségügyi dolgozók teljes körű átoltsósága például csökkenti az ezzel kapcsolatos elővigyázatosság követelményét, de a panasz időpontjában még ez az átoltsóság nem állt fent.

A megfelelő orvos-beteg kommunikáció lehetőségének biztosítását a MOK alapvető etikai kérdésnek tartja, és *a hallássérült személyek esetében ennek több módja van, mint például a szájról olvasás, jelnyelv használata, írásos kommunikáció. Ezek közül célszerű a járvány helyzetnek megfelelő, legkisebb kockázattal, de még hasznosítható eredménnyel járó kommunikációs alternatívát választani.* Mindezekre tekintettel önmagában azt a tényt, hogy az ellátó orvos ragaszkodott a maszk használatához, nem tartja a MOK elnöke elítélendőnek,

viszont amennyiben ezt kulturálatlan formában, az alternatívákat megtagadó módon fejezte ki, abban az esetben a területileg illetékes kamara etikai bizottságához fordulást javasolta.

5.4. Az EMMI egészségügyi államtitkárának válasza

A szaktárcától megkeresésemben a COVID-19 pandémia okán az orvosoknak a különböző fogyatékossgal élő személyekkel történő kommunikációra vonatkozó felkészültségével kapcsolatban kértem tájékoztatást.

Az államtitkár válaszában megírta, hogy a COVID-19 pandémia rendkívüli helyzetet teremtett, amelynek leküzdésére az egészségügyi ellátásnak kivételes erőfeszítéseket kell tennie és gyakran a nehéz helyzetből adódó feladatokra nem a korábban megszokott, mindennapi módon kell reagálnia. Az egészségügyi ágazat a járvány kezdete óta kiemelt figyelmet fordít a megfelelő betegellátásra, különös tekintettel a sérülékeny csoportok, így a fogyatékossgal élő személyek speciális igényeit illető gyors és hatékony kezelésére is.

2020 áprilisában kiadták a nemzetközi gyakorlatban már ismert sürgősségi kommunikációs táblát, amely a kommunikációs, adott esetben a mentális nehézséggel élő fogyatékos páciensekkel történő kapcsolatot és állapotfelvételt segíti. A táblát továbbították minden egészségügyi intézményhez, akik a betegellátás során kapcsolatba kerülhetnek fogyatékossgal élő személyekkel, így kórházaknak, szakrendelőknek, házi orvosoknak, egészségügyi szakmai szervezeteknek, gyógyszeráraknak, mentőknek.

A fogyatékos személyeket segítő intézkedésként tájékoztatott arról, hogy a járványhelyzet kezdete óta lehetőség van az orvossal telefonon történő konzultációra, illetve a szükséges gyógyszerek hozzátartozó, vagy segítő által is kiválthatók.

Az államtitkár kitért arra is, hogy az egészségügyi ellátórendszer korszerűsítése érdekében az elmúlt években számos fejlesztés indításáról döntöttek. A fejlesztések előkészítésekor fontos szempont volt, hogy a fogyatékossgal élő személyeknek az ellátáshoz való egyenlő esélyű hozzáférése is megvalósuljon, különös tekintettel az infokommunikáció területére. Mobil team-ek kialakítására is lehetőség nyílt, amelyek közül a mozgásszervi rehabilitációs mobil team és az autizmus team a fogyatékossgal élő személyek egészségügyi ellátásának a javításához, illetve a speciális igényeik felméréséhez járultak hozzá.³

További tervezett fejlesztések kiemelt témája a továbbképzések keretében az egészségügyi szakemberek ismereteinek bővítése, készségeinek fejlesztése a fogyatékossgal élő személyek egészségügyi ellátása vonatkozásában. Minden egészségügyi dolgozó számára jogszabályban előírt kötelezettség az ötévenkénti továbbképzés. A 2017-ben kiadott kötelező szakmacsoportos továbbképzések keretében 8 olyan elméleti programot minősítettek, amely az egészségügyi dolgozók fogyatékossgügyi ismereteinek mélyítését célozza. A kötelező szakmacsoportos továbbképzések 2022-től kezdődő ciklusa témaköreinek kialakítása során a

³ Az autizmus team hálózat tagjai olyan – képzés során – felkészített, mobil tanácsadói csoportok, amelyek egy adott földrajzi terület autizmusra vonatkozó ellátási sajátosságait is ismerve az ellátórendszer egyes szintjein elérhető szolgáltatásokat és szakembereket támogatják annak érdekében, hogy tevékenységük illeszkedjen az autista páciens autizmusából fakadó speciális szükségleteihez. Így például támogatják az egészségügyi alap- és szakellátásba kerülő autista páciensek fogyatékossg-specifikus ellátásának előkészítését és megvalósítását, segítik a páciens autizmus-barát felkészítését, strukturált, előre jelzett, vizuálisan támogatott, egyénhez adaptált ellátásának kialakítását. Ehhez kapcsolódóan telepítik az adott ellátásra kidolgozott speciális követelmény- illetve szempontrendszer, valamint felkészítik a szolgáltatást nyújtó szakembereket annak bevezetésére.

továbbképzési programok szakmai tartalmában továbbra is szerepel a fogyatékossgal élő (például autista, látássérült) személyek egészségügyi szolgáltatóknál történő ellátására vonatkozó speciális ismeret.

Az egészségügyi szakemberek képzésében mind elméleti, mind gyakorlati szinten megjelennek az akadályozottsággal élő betegek speciális ellátási igényével kapcsolatos ismeretek. Az orvos-, fogorvos- és gyógyszerész-képzésekben az orvosi szociológia, bioetika, orvosi etika, egészségügyi jogi ismeretek elnevezésű tantárgyakon belül foglalkoznak a fogyatékossgal témakörével. A felsőfokú képzésekre épülő szakirányú továbbképzések rendszerében az Egészségügyi rehabilitációs menedzser – mint szakspecifikus terület – kiemelten foglalkozik az akadályozottság minden aspektusával. A BSc szintű egészségügyi szakemberképzésben közös alapozásként jelenik meg a fogyatékossgal élő személyek ápolása és gondozása. A középfokú iskolai rendszerű egészségügyi szakképzés oktatási tartalmában 2017 óta direkt – akadályozott emberek gondozása – és indirekt tananyagként megjelent a fogyatékossgal témaköre. Több szakmai tantárgyba beépültek a fogyatékossgal kapcsolatos képzési tartalmak, mint pl. a kommunikáció tantárgyba, az etika tantárgyba a morális akadálymentesítés, vagy a rehabilitáció alkalmazása.

6. A vizsgálat megállapításai

6.1. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. A törvény 18. § (1) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási vagy *közszolgáltatást végző szerv*, hatóság tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszásság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

A Fot. 6. §-a értelmében *a fogyatékos személy számára biztosítani kell az egyenlő esélyű hozzáférés lehetőségét a közérdekű információkhoz, továbbá azokhoz az információkhoz, amelyek a fogyatékos személyeket megillető jogokkal, valamint a részükre nyújtott szolgáltatásokkal kapcsolatosak.*

A Fot. 7/A. § (1) bekezdése szerint a fogyatékos személy számára – figyelembe véve a különböző fogyatékossgai csoportok eltérő speciális szükségleteit – *biztosítani kell a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférést.* A Fot. 4. § f) pontja határozza meg a közszolgáltatás fogalmát, és az fb) pont szerint közszolgáltatás az állam által fenntartott intézmény által nyújtott egészségügyi ellátás.

A fentiek alapján a hatásköröm kiterjed a hallássérült személyek panaszbeadványaiban a kommunikáció és az egészségügyi ellátás egyenlő esélyű hozzáféréssel kapcsolatban jelzett sérelmek alapjogi szempontú vizsgálatára.

Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése leszögezi továbbá, hogy az alapvető jogok biztos tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásának segítésére,

védelmére és ellenőrzésére. A *preventív alapjogvédelemre is hangsúlyt helyező ombudsmani gyakorlat* alapján az alapvető jogok biztosa mandátuma keretei között marad akkor, amikor az alapjogi aspektusú vizsgálathoz nélkülözhetetlen módon, eljárása keretében, a konkrét alapjogséremlmek és ezen alapuló panaszok megelőzése érdekében áttekinti a releváns jogi szabályozást, feltérképezi és jelzi a jogalkotásért felelős szervek irányába a felmerülő aggályokat.

6.2. Az alapvető jogok tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi teszteket.

Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*. Ugyanakkor a testület a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatának indokolása során azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény negyedik módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi élel mondta ki azt, hogy *„az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”*

Ha összevetjük az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében, az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdésében, valamint az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 2. § (1) bekezdésének, 70/A. § (1) bekezdésének és 70/F. § (1) és (2) bekezdésének szövegével, akkor abból az állapítható meg, hogy a jelen vizsgálat tárgyát képező jogállamiság elve, az emberi méltósághoz való jog, az egyenlő bánásmód követelménye, tekintetében nem hoz olyan változást az Alaptörvény szövege, amely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, tartalmi átértékelését alátámasztaná. Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok és az alkotmányos elvek értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind az azt követően hozott határozataiban, azok indoklásában

kifejtett megállapításokat, következtetéseket. Kiemelendő emellett, hogy az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése külön is tartalmazza, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

6.2.1. Az emberi méltósághoz való jog

Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. A korábban irányadó és az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírói gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit.⁴

6.2.2. A fogyatékossgal élő személyek védelme

Az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése rögzíti, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a *fogyatékossgal élőket*. Az Alaptörvény tehát az időseket és a fogyatékossgal élőket gondoskodásra szoruló és külön védelmet igénylő csoportként emeli ki. Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében rögzített a hátrányos megkülönböztetés általános tilalma alóli kivételt jelent az Alaptörvény idézett rendelkezése, amelyek alapján Magyarország az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedéseket is tesz. E rendelkezés értelmében az egyenlőség tartalmi megvalósulását szolgáló, az esélyegyenlőtlenség felszámolása érdekében tett pozitív megkülönböztetés megengedett. Az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, testi fogyatékossg) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás *nem fakultatív feladat*: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására. Az alkotmánybírói esetjog szerint az állam szabadságot élvez abban, hogy milyen módon, milyen jogi, normatív és anyagi eszközökkel teljesíti az esélyegyenlőség előmozdítására vonatkozó alkotmányos kötelezettségét, mint államcél: e körben mérlegelni lehet az eszközök megválasztásában az állam teherbíró képességét.

6.2.3. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékossgal élők védelme

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékossg, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti

⁴ 64/1991. (XII. 17.) AB határozat

különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése továbbá előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, a XV. cikk (5) bekezdése emellett külön is kiemeli, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybírósági gyakorlat rögzíti, hogy a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott. Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítéltető meg. Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése szerint Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. Az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése rögzíti, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a *fogyatékossgal élőket*. Az Alaptörvény tehát az időseket és a fogyatékossgal élőket gondoskodásra szoruló és külön védelmet igénylő csoportként emeli ki. Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében rögzített a hátrányos megkülönböztetés általános tilalma alóli kivételt jelent az Alaptörvény idézett rendelkezése, amelyek alapján Magyarország az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedéseket is tesz. E rendelkezés értelmében az egyenlőség tartalmi megvalósulását szolgáló, az esélyegyenlőtlenség felszámolása érdekében tett pozitív megkülönböztetés megengedett. Az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, testi fogyatékossg) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás *nem fakultatív feladat*: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására. Az alkotmánybírósági esetjog szerint az állam szabadságot élvez abban, hogy milyen módon, milyen jogi, normatív és anyagi eszközökkel teljesíti az esélyegyenlőség előmozdítására vonatkozó alkotmányos kötelezettségét, mint államcél: e körben mérlegelni lehet az eszközök megválasztásában az állam teherbíró képességét.

6.2.4. A nemzetközi emberi jogi kötelezettségek érvényesítése

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítania kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen az Egyezmény által felállított és a Bizottság által jelzett kötelezettségeknek. Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetőek össze az Egyezmény rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében.

Az Egyezmény 4. cikke értelmében általános kötelezettségek körébe tartoznak a következők:

„1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossgal alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;

b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;

c) figyelembe veszik a fogyatékossgal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;

d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezménnyel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezménnyel összhangban tevékenykedjenek;

e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékossgal alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében;

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és, szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására...

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékossgal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződesei, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy csorbíthatók arra hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat, vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el”.

A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés⁵ 31. cikke értelmében a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint valamint *tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni*. A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény 1. cikke értelmében *az Egyezmény célja* valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, *és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása*. Az Egyezmény alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy *a fogyatékossgal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét*.⁶ Ebből következően a jelentés tartalmában az emberi méltóság alapjogi védelmének primátusából vezeti le a fogyatékossgal élő személyeket megillető további és felhívott alapjogok érvényesülésének problémáit.

⁵ Magyarországon kihirdette a 1987. évi 12. törvényerejű rendelet

⁶ ENSZ Egyezmény 3. cikk a) pont

Mindehhez kapcsolódóan szeretném kiemelni, hogy a fogyatékoságtudomány szakértői szerint paradigmaváltást jelent az Egyezmény elfogadása. Nagy előrelépést jelentett a fogyatékosággal élő személyek jogainak orvosi szemléletéről a szociális szemléletre való áttérés, azonban ezt követte *az újabb lépés: az emberi jogi megközelítés alapján való gondolkodás*. Az emberi jogi szemlélet lényege az inkluzív (az alany autonómiájának a szociális közegben való érvényesülése) és szubsztanciális (lényegi, a fogyatékos embert, mint az emberi jogok alanyát, és nem tárgyát szem előtt tartó) gondolkodásmód.⁷

Az ombudsman alkalmas arra, hogy a maga semleges és kiegyensúlyozó, közvetítő szerepével, illetve a kizárólag az alapjogvédelemre fókuszáló tevékenységével, az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként valós tartalmat adjon a CRPD-ben foglaltaknak. Annak az Egyezménynek, amely korszakalkotó módon – a nemzetközi emberi jogi standardoknak is megfelelően – további előrelépéseket generál a fogyatékosággal élő emberek alapvető emberi jogainak érvényesülésében.

6.3. Az ügy érdeme tekintetében

6.3.1. Az információhoz és a kommunikációhoz való egyenlő esélyű hozzáférés

A CRPD Hozzáférhetőségről szóló 9. cikke értelmében a fogyatékosággal élő személyek *önálló életvitelének és az élet valamennyi területén történő teljes körű részvételének lehetővé tétele érdekében* a részes államok megfelelő intézkedéseket tesznek, hogy másokkal azonos alapon biztosítsák a fogyatékosággal élő személyek számára a fizikai környezethez, a közlekedéshez, *az információhoz és kommunikációhoz, beleértve az információs és kommunikációs technológiákat és rendszereket, valamint más, nyilvánosan hozzáférhető vagy rendelkezésre álló lehetőségekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférést, mind városi, mind vidéki területeken.* Ezek az intézkedések, amelyek magukban foglalják a hozzáférési akadályok és korlátok beazonosítását és felszámolását, többek között vonatkoznak az információra, a kommunikációra és egyéb szolgáltatásokra, köztük az elektronikus szolgáltatásokra és segélyhívó szolgáltatásokra is.

A CRPD 2. cikke rendelkezik az *észszerű alkalmazkodás* fogalmáról, amely azokat az elengedhetetlen és megfelelő módosításokat és változtatásokat jelenti, amelyek nem jelentenek aránytalan és indokolatlan terhet, és adott esetben szükségesek, hogy biztosítsák a fogyatékosággal élő személy alapvető emberi jogainak és szabadságainak a mindenkit megillető, egyenlő mértékű élvezetét és gyakorlását.

A Fot. 6. §-a rögzíti, hogy *a fogyatékos személy számára biztosítani kell az egyenlő esélyű hozzáférés lehetőségét a közérdekű információkhoz, továbbá azokhoz az információkhoz, amelyek a fogyatékos személyeket megillető jogokkal, valamint a részükre nyújtott szolgáltatásokkal kapcsolatosak.* A Fot. 7. § (1)-(2) bekezdései értelmében *a kommunikációban jelentősen gátolt személy számára a közszolgáltatások igénybevételekor lehetővé kell tenni a tájékozódás és a személyi segítség feltételeit.* Az információs társadalom nyújtotta lehetőségek erősítik az esélyegyenlőséget a fogyatékos személyek számára. A

⁷ Theresia Degener, az ENSZ Fogyatékosügyi Bizottságának alelnöke, az ENSZ Egyezmény kidolgozásának aktív résztvevője; 2013. január, Trier, Academy of European Law

fogyatékos személyt az információs esélyegyenlőség megilleti az információs társadalmi szolgáltatások igénybevételekor.

A Fot. 4. § hc) pontja értelmében *az információ egyenlő eséllyel hozzáférhető* akkor, ha az mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban sérült emberek számára *kiszámítható, értelmezhető és érzékelhető, az ahhoz való hozzájutás pedig az igénybe vevő számára akadálymentes.*

A *közszolgáltatás* fogalmát a Fot. 4. § f) pontja rögzíti a következők szerint:

fa) minden közhatalmi tevékenység – ideértve a hatósági, kormányzati és minden egyéb közigazgatási, valamint igazságszolgáltatási tevékenységet –, továbbá az Országgyűlés, az Országgyűlésnek beszámolóval tartozó szervek, az Alkotmánybíróság, az alapvető jogok biztosa, az ügyészség, valamint a honvédelmi és rendvédelmi szervek által hatáskörük gyakorlása során kifejtett tevékenység,

fb) az állam által fenntartott intézmény által nyújtott közszolgálati médiaszolgáltatás, továbbá oktatási, közművelődési, közgyűjteményi, kulturális, tudományos, szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi, egészségügyi, sport-, ifjúsági, foglalkoztatási, közlekedési szolgáltatás, ellátás, illetve tevékenység,

fc) a helyi és nemzetiségi önkormányzat hatásköre gyakorlása során kifejtett minden tevékenység – ideértve különösen a hatósági és egyéb közigazgatási tevékenységet – valamint a helyi önkormányzat, a nemzetiségi önkormányzat, a nem állami, helyi önkormányzati vagy nemzetiségi önkormányzati fenntartó és az egyházi jogi személy által fenntartott, közfinanszírozásban részesülő intézmény által nyújtott fb) alpont szerinti szolgáltatás, ellátás, tevékenység,

fd) minden ügyfélszolgálati rendszerben működtetett szolgáltató tevékenység, továbbá

fe) minden olyan hatósági engedély vagy hatósági kötelezettség alapján végzett nyilvános szolgáltató tevékenység, amely település vagy településrész közellátását szolgálja, használata nem korlátozott, illetve nem korlátozható.

A CRPD és a Fot. fenti rendelkezései értelmében a fogyatékossgal élő személyek számára biztosítani kell az információhoz, ennek kapcsán a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférést és az akadálymentes kommunikációt az önálló(bb) és teljes(ebb) társadalmi részvétel megvalósulása érdekében.

6.3.2. A panaszbeadványokban sérelmezettek vonatkozásában

A járványügyi készültségi időszak védelmi intézkedéseiről szóló 431/2020. (IX. 18.) Korm. rendelet az élet számos területére nézve rendelte el orvosi maszk, munkavédelmi maszk, illetve textil vagy más anyagból készült maszk (a továbbiakban együtt: maszk) az orrot és a szájat folyamatosan elfedő módon történő viselését. Ezt követően a 484/2020. (XI.10.) Kormányrendelet ezen előírások megerősítése mellett további szigorítást vezetett be, amely szerint a 10 000 főnél nagyobb lakónépességű település belterületén a települési önkormányzat által kijelölt közterületen, illetve nyilvános helyen – kivéve a sporttevékenység során, valamint a parkokban, illetve zöldterületeken – is kötelezővé vált a maszkviselés. Ezek a kormányrendeletek tartalmazzák ugyan a szabályozás alóli kivételeket – pl. sport

tevékenység során történő maszkviselés –, azonban az egészségi állapotuk miatt maszkviselésre képtelen személyek számára kezdetben kimentési lehetőséget nem adtak.

A fogyatékossgal élő és az egyéb egészségügyi okból maszkviselésre képtelen személyek nehéz helyzetbe kerültek, hiszen a szabályozás betartása számukra azt jelentette, hogy végső soron nem hagyhatták el a lakásaikat. Az értelmi fogyatékossgal-, pszichoszociális fogyatékossgal-, illetőleg az autizmus spektrumzavarral élő személyek esetében megtörtént a maszkviselési kötelezettség alóli mentesítés⁸. Az *AJB 376/2021. számon* vizsgáltam az egyéb egészségügyi okból maszkviselésre képtelen személyek maszkviselés alóli mentesítési lehetőségeit; a vizsgálati jelentésemben leszögeztem arra vonatkozó álláspontomat, hogy a maszkviselés minél szélesebb körben történő előírásának szükségessége a járványhelyzetre tekintettel alkotmányjogi szinten nem vitatható, annak arányosságát generális szinten ugyanakkor éppen azok a garanciák teremthetik meg, amelyek az egyes betegcsoportok (fogyatékossgal élők) egyenlő emberi méltóságához való jogának érvényesülését is szem előtt tartják. *Az egyes védelmi intézkedések meghozatalakor az érintett személyek szempontjait azonos tisztelettel és körültekintéssel kell mérlegelni.* Megállapítottam a vizsgált személyi kör vonatkozásában azt is, hogy az egyedi mentesítés lehetősége megteremtésének és *egyéb alternatív szolgáltatások kötelező és kiszámítható biztosításának hiánya pedig olyan méltatlan helyzeteket idézhet elő az érintett betegek tekintetében, amely súlyosan sérti az emberi méltóság alapját.*

Jelen ügyben a SINOSZ elnöke és az Egyetem dékánhelyettese is megerősítette, hogy a maszkviselési kötelezettség nagymértékben akadályozza a siket és a nagyothalló személyeket a mindennapi kommunikációban, az információkhoz és a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférésben, ugyanis mind a siket és jelnyelvet használó, mind pedig a nagyothalló személyek számára nélkülözhetetlenek a vizuális információk – szájról olvasás, mimika, gesztusok – amelyek nélkül az információ nem teljes számukra a maszk viselése miatt. A kapott tájékoztatás szerint a probléma kb. 60.000 siket és 300.000 nagyothalló személyt érint.

Az Egyetem dékánhelyettesének, a SINOSZ és a MOK elnökeinek egybehangzó véleménye szerint nem vitatott a járványügyi helyzetben a maszkhasználat indokoltsága járványügyi és egészségvédelmi szempontból (a SINOSZ elnökének a tájékoztatása alapján a fogyatékos személyek részéről sem), ugyanakkor *további megoldások és intézkedések szükségesek* annak érdekében, hogy a hallássérült és a nagyot halló személyek számára az információ egyenlő eséllyel legyen hozzáférhető, megvalósuljon az akadálymentes kommunikációjuk, így az egyes közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférésük. Mindezek hiánya ugyanis az érintett személyek önálló életvitelhez és aktív társadalmi részvételhez való jogának sérelmét eredményezi.

Az Egyetem dékánhelyettese és a SINOSZ elnöke is számos, a fentiekben is rögzített javaslatokat tettek az adott esetben egyediesített, alternatív megoldások vonatkozásában.

A fentiek alapján megállapítható, hogy az általános maszkviselési kötelezettséggel összefüggésben az egyéb alternatív intézkedések, differenciált, vagyis a siket és hallássérült személyek egyedi szempontjait figyelembe vevő, kötelező és kiszámítható biztosításának hiánya a siket és nagyot halló személyek tekintetében számos esetben jogsérelmet okoz az információ, a kommunikáció, és mindezekből következően végső soron a különféle közszolgáltatások egyenlő esélyű hozzáférhetőségét illetően. Ezen alapjogsérelmek pedig *az*

⁸ 510/2020 (XI. 19.) Korm. rendelet és 520/2020 (XI. 25.) Korm. rendelet

érintett fogyatékossgal élő személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben okoznak visszásságot, és a sérelmezett gyakorlat nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

Tekintettel arra, hogy a beadványban sérelmezett körülmények tisztázása érdekében az Ajbt. nem teszi számomra lehetővé olyan alakoszerű bizonyítási eljárás folytatását, amely bírósági eljárásokban lehetséges, a fogorvosi ellátással kapcsolatos panasz vonatkozásában alapvető joggal összefüggő visszássággal kapcsolatos megállapítást nem teszek. Panaszos az ügy kivizsgálása érdekében a területileg illetékes kamara etikai bizottságánál kezdeményezheti az ellátása megtagadásának, illetve az ellátás körülményeinek kivizsgálását.

7. Összegzés

Hallássérült beadványozók a járványhelyzetben elrendelt maszkviselési kötelezettség problémáját jelezték, amely szerint akadályozza őket a mindennapi ügyeik intézésében, a kommunikációjukban. Figyelemmel arra, hogy nagymértékben támaszkodnak a szájról olvasásra, a maszkhasználat ellehetetleníti számukra az információhoz való egyenlő esélyű hozzáférést. Ennek következtében számos megalázó kommunikációs helyzetet élnek át, és az egyes közszolgáltatások (vásárlás, egészségügyi ellátás, hivatali ügyintézés) igénybevitelében is jelentősen akadályoztatva vannak, illetve nem tudják azokat igénybe venni.

Mind a hallássérült érintettek, mind pedig a vizsgálat során megkeresett szervek egyetértenek a maszkhasználat járványügyi és egészségvédelmi jelentőségével, ugyanakkor olyan differenciált és a hallássérült személyek egyedi igényeit és szükségleteit is figyelembe vevő alternatív intézkedések, szolgáltatások elérhetőségét tartják indokoltnak, amelyek a hallássérült személyek információhoz, kommunikációhoz, és a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférést garantálják.

Tekintettel az Alaptörvény, a CRPD és a Fot. jelentésben hivatkozott rendelkezéseire, valamint arra, hogy a vizsgált probléma kb. 60.000 siket és 300.000 nagyothalló személyt érint, álláspontom szerint a maszkhasználat kapcsán további olyan alternatív, differenciált, vagyis a hallássérült személyek egyedi szempontjaira is reagáló intézkedések szükségesek, amelyek biztosítják számukra az egyenlő esélyű hozzáférést az információ, a kommunikáció, és az egyes közszolgáltatások tekintetében, biztosítva így az önálló(bb) és aktív társadalmi részvételüket.

8. Intézkedéseim

A jelentésben feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszásság bekövetkezése miatt és a jövőbeli jogsérelem lehetőségének elkerülése érdekében az Ajbt. 32. §-a alapján felkérem a *belügyminisztert*, hogy támogassa a siket és nagyothalló személyek egyedi szempontjait figyelembe vevő, kötelező és kiszámítható egyedi intézkedések biztosítását.

Budapest, 2022. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos